

III. DWA OPISY PUSZCZY

Proponujemy kolejne ćwiczenie pisania tekstu na poziomie podstawowym. Prezentowane fragmenty pochodzą z utworów z podstawy programowej.

TEMAT: Dwa opisy puszczy. Porównaj przedstawione fragmenty. Dokonaj ich analizy, a następnie napisz, jaką rolę odgrywają w utworach, z których pochodzą.

Za tymi jeziorami już nie tylko krokiem,
Ale daremnie nawet zapuszczać się okiem;
Bo tam już wszystko skłisłym zakryte obłokiem,
Co się wieceń ze trzęsiskich oparzelisk wznosi.
A za tą mgłą na koniec (jak wieść gminna głosi)
Ciągnie się bardzo piękna, żyzna okolica,
Główna króle:wa zwierząt i roślin stolica.
W niej są złożone wszystkich drzew i ziół nasiona,
Z których się rozrastają na świat ich plemiona;
W niej, jak w arce Noego, z wszelkich zwierząt rodu
Jedna z rzynejmniej para chowa się dla plodu.
W samym środku (jak slychać) mają swoje dwory
Dawny Tur, Zubr i Niedźwiedź, puszcz imperatory.
Okolo nich na drzewach gnieździ się Rys bystry
I żarłoczny Rosomak, jak czujne ministry;
Dalej zaś, jak podwładni szlachetni wacale,
Mieszkają Dziki, Wilki i Łosie rogale.
Nad głowami Sokoly i Orłowie dzicy.
Żyjący z pańskich stołów dworscy zausznicy.
Te pary zwic:ząt główne i patryjarchalne,
Ukryte w jądrze puszczy, światu niewidzialne,
Dzieci swe ślą dla osad za granicę lasu,
A sami we stolicy używają wczasu;
Nie giną nigdy bromią sieczną ani palną,
Lecz starzy umierają śmiercią naturalną.
Mają też i swój śmiętarz, kędy blisey śmierci,
Ptaki składają pióra, czworonogi sierci.
Niedźwiedź, gdy zjadłszy zęby strawy nie przeżuwa,
Jeleń zgrzybiały, gdy już ledwie nogi suwa,
Zając sędziwy, gdy mu już krew w żyłach krzępnie,
Kruk, gdy już posiwieje, sokół, gdy oślepnie,
Orzeł, gdy mu dziób stary tak się w kabłąk skrzywi,
Że zamknięty na wieki już gardła nie żywi,
Idą na śmiętarz. Nawet mniejszy zwierz, rantonny
Lub chory, bieży umrzeć w swe ojczyście strony.
Ślad to w miejscach dostępnych, kędy człowiek gości,
Nie znajdują się nigdy martwych zwierząt kości.

Adam Mickiewicz *Pan Tadeusz*, Warszawa: 1982

[...] Wszystko tu było nie tak, jak teraz, ale okropnie i dziczej. Po puszczy chodziły stada żubrów, turów, niedźwiedziów, dzików i wilków, w gąszczach czały się drapieżne jastrzębie i krogulce, szerokimi skrzydłami łopotały krzywodziobe orły. Nocami wyły puszczyki i po drzewach wieszwały się rysie, w ciemności oczami jak latarniami świejące. Czasem kruki i kawi ciemną chmurą zakrywały niebo, a dzikie konie napelniaty zacinności lesne grzmotem swoich kopyt i przeraźliwym wiżdzeniem.* Nad rzeką i na wszelakich mokrych miejscach legło się wielkie mnóstwo obrzydłych zab, tarakanów** wezów i jaszczurek. I rzeka ta nie była taka jak teraz. Głębinę i prędkość miała ogromniejszą. [...] Las dawał dzikie jabłka, orzechy, jagody i grzyby; do rzeki po napój przybiegały jelenie, danielę i sarny, które ze stad wielkich łatwo ubijać było; u góry żył lud wiewiórek, a u dołu w gęstwinach skrywała się mnogość zajęcy, łasic i kun; w wodach mieszkaly wydry i bobry domki sobie budowały. A trzeba było tylko wędę***, sieć albo oszczep w rzekę zanurzyć, ażeby z niej wyłowić tyle ryb różnych, jakich już teraz wcale nie ma. Do tego i lubości bywało tu nadmiar. Słowicze śpiewy umilały nocę, a jaskółcze i gołębie gminy same przez się szukały przytułku pod dachem nymy****. Podczas ze sznura zurawi spadł jeden i łaskawie osiał już przyjacielem człowieka; podczas płochliwa sarna uęłaskać się pozwoila, wrotnie potem chodząc przy boku swej pani.

Eliza Orzeszkowa *Nad Niemnem*, Warszawa, brak roku wydania

- * rzeniem
- ** robaków, karakonów
- ***dużą wędkę do łowienia ryb
- **** prymitywnego domu, ziemianki

Obydwa teksty łączy temat – opisują zwierzęta, żyjące w litewskich puszczech. Pisanie tego wypracowania ćwiczy umiejętności zdobyte na lekcjach języka polskiego, spostrzegawczość i zastosowanie niektórych wiadomości w praktyce. Proponuję przyjąć następującą kolejność:

1. Przeczytaj i przemyśl temat. Zwróć uwagę na czasowniki, które precyzują polecenia w temacie.
2. Przeczytaj uważnie zamieszczone fragmenty, przypomnij sobie, co wiesz o utworach, z których pochodzą.
3. Napisz plan swojej pracy; zaznacz w tekście słowa, czy zwroty, które poddasz analizie.
4. Przeczytaj zamieszczony poniżej schemat i porównaj ze swoim planem pracy.
5. Napisz wypracowanie (dwie strony), starając się nie korzystać ze schematu. Sprawdź, ile pamiętasz z przeczytanych punktów schematu.

Schemat oceniania wypracowania:

Analiza fragmentu *Pana Tadeusza*

1. zwróć uwagę na opis trudności przy próbie poznania matecznika, niedostępność; próba dostrzeżenia jest skazana na niepowodzenie,
2. napisz, że nie można metafizycznego matecznika poznać zmysłem wzroku, jest niedostępny dla empirii,

9. napisz, że narrator idealizuje dawne czasy – „teraz już tak nie ma”,
10. zauważ, że obok złych i groźnych istnieją zwierzęta dobre i przyjazne człowiekowi,
11. wskaż, że oswojona samna stanowi kontrast z wcześniejszym opisem puszczy.

Wnioski:

1. We fragmencie *Pana Tadeusza* zwierzęta tworzą swój zamknięty świat, który jest paradygmatem do ludzkiego społeczeństwa (hierarchia, dwory).
2. We fragmencie *Nad Niemnem* przyroda jest wroga dla przybysza, człowieka wkraczającego na teren puszczy, budzi lęk.
3. Dla mieszkańców puszczy jest przyjazna, daje owoc, zwierzęta przychodzą i dają się oswoić.
4. Zwierzęta, początkowo wrogie, dzikie i nieufne, dają się oswoić, współpracują z człowiekiem, poddają się cywilizacji.
5. W *Panu Tadeuszu* fantastyczne przedstawienie matecznika pogłębia tęsknotę za Litwą, podkreśla niezwykłość, niepowtarzalność kraju ojczystego; w *Nad Niemnem* przytoczony opis podkreśla wartość człowieka, który potrafi dokonać ucywilizowania puszczy. Dokonali tego Jan i Cecylia, którzy ciężką pracą wybudowali osadę w puszczy.

Po napisaniu pracy porównaj ją jeszcze raz ze schematem. Zakładając, że I kryterium = I punkt, policz ilość spełnionych kryteriów. Za rozwinięcie tematu możesz uzyskać maksymalnie 25 punktów. Jeśli przysłesz swoje wypracowanie jako zadania konkursowe, ocenimy również jego kompozycję, styl i język, kierując się kryteriami zamieszczonymi w *Informatorze maturalnym z języka polskiego na 2005 rok*.

3. zauważ, że narrator posiada ograniczoną wiedzę, dlatego odwołuje się do „wieści gminnej”, plotek; tego, co mówią ludzie,
4. zaakcentuj przestrzennosc opisu; „żyzna okolica” - arkadyjskość obrazu matecznika,
5. zinterpretuj porównanie do arki Noego; matecznik jest przechowalnią, gwarantuje zachowanie gatunku,
6. zwróć uwagę na określenie „dawny Tur” – w XIX wieku tury już nie istniały, zostały wyteplone,
7. zauważ, że występujące w opisie dwory, wasale symbolizują feudalny, ale harmonijny porządek świata zwierzęcego,
8. wskaż, że pisownia nazw zwierząt dużą literą jest wyrazem szacunku, powagi...
9. w kolejnym wersie zwróć uwagę, że orłowie – końcówka odmiany osobowej podkreśla personifikację; to donosiciele, współpracownicy. W locie wszystko widzą i donoszą władzy, kontrolują,
10. określ epitet „patryjarchalne” – ważne, stare, zacne, pełniące zastęstwo dużą rolę,
11. napisz, że zwierzęta z matecznika wysyłają potomstwo do lasów, sami żyją w bezpiecznym mateczniku, w całkowitym bezpieczeństwie,
12. wskaż, że zwierzęta umierają jak ludzie, śmiercią naturalną; to dodaje im powagi,
13. zwróć uwagę na baśniowy opis śmierci zwierząt i wy tłumaczenie „końca czasu”, gdy nadchodzi śmierć,
14. wytłumacz także fantastyczne uzasadnienie śmierci zwierząt: niedźwiedz nie jest przecież przesuwałcem, orłowi nie zakrzywiają się dziób tak, by go nie mógł otworzyć,
15. z tego wynika fantastyczne wyjaśnienie, dlaczego nie możemy znaleźć kości martwych zwierząt w lesie (ponieważ poszły umrzeć do matecznika).

Analiza fragmentu *Nad Niemnem*:

1. zwróć uwagę, że już pierwsze zdanie fragmentu wprowadza nastrój grozy,
2. napisz także, że nagromadzenie zwierząt pogłębia ten nastrój,
3. ważne jest określenie plastyczności w opisie ruchu, dostrzeżenie czasowników: topotały, czały się, wieszały się...,
4. wskaż sugestywność opisu dźwięków: wyły, grzmotem i wzdżeniem...,
5. zastanów się, dlaczego płazy, gady, robaki przedstawione zostały jako zwierzęta obrzydłe; powiększa to nastrój grozy, niesmaku, obrzydzenia,
6. nazwij zwrot „wielkie mnóstwo” – hiperbolizacja, tautologia,
7. zinterpretuj wyrażenie „las dawał...” przyroda jest łaskawa, pomaga, obdarowuje człowieka,
8. zauważ, że oprócz owoców w puszczy występuje obfitość zwierzyny łownej,